

EGY KÜLÖNLEGES IBÉRIAI MAJOLIKATÖREDÉK A GYŐRI PIACTÉRRŐL

NÁDAI ZSÓFIA¹ – KOLLÁTH ÁGNES² – KOVÁCS BIANKA GINA³Magyar Régészet 12. évf. (2023) 3. szám, pp. 35–45. <https://doi.org/10.36245/mr.2023.3.5>

Az ismertetés egy a győri piactéren talált, a magyarországi régészeti anyagban kivételes, különlegesen magas minőségű, lüszter-technikával és kék festéssel díszített majolikaedény töredékének eredetét, keltezését és kereskedelmi kapcsolatait tárja fel. A kerámia párhuzamait nagy múzeumok gyűjteményi anyagában (Metropolitan Museum, British Museum, Louvre, stb.) lehetett fellelni, mely alapján készítési helyét és idejét is sikerült visszavezetni a 15. századi Valenciába (ma Spanyolország). Az edény a Valencia melletti Manisesben készült, s az itt végzett régészeti feltárások alapján egészen pontosan az 1430–1450-es évek közé datálható. A hispániai mór hagyományokat ápoló manisesi kerámiaműhelyek az írásos források tanúsága szerint távolsági kereskedelemre és nagyobb megrendelésekre is készítettek lüszterezett kerámiaedényeket és épületkerámiákat, ezzel befolyásolva például az itáliai majolikaműhelyek termelését. Árujuk az Aragóniai Királyság terjeszkedésével V. Alfonz nápolyi udvarában is fontos szerepet kapott. Magyarországi megjelenésére az aragóniai-magyar diplomáciai kapcsolatok nyújthatnak magyarázatot.

Kulcsszavak: középkor, Győr, majolika, lüszter, kobalt, Valencia, Manises, Nápoly, Aragóniai Beatrix

AZ ELŐKERÜLÉSI HELY ÚJRADEFINIÁLÁSA

Győrt püspöki székhelyként Szent István 1009 előtt alapította fontos vízi és szárazföldi utak kereszteződésénél. A püspökvár melletti Káptalandombon már a 11. század elejétől kialakult a várat kiszolgáló váralja település. Plébániája, a Szent István protomártír templom, a település délkeleti részén helyezkedett el, a város nyugat-keleti irányú tengelyében. A 13. század közepén, minden bizonnyal az 1271. évi királyi városi privilégiumokkal összefüggésben, a korábbi lakóházak lebontásával és elplanírozásával a tengely közepén egy kavicsburkolatú piacteret alakítottak ki. A tér északi, keleti és nyugati határa az ásatások során meghatározható volt, a mai épületek által kijelölt határvonallal megegyezik, ez a mai Széchenyi tér. A tér déli része létrehozását követően hamar beépült (KOLLÁTH & TOMKA 2021, 93–98).

A győri Széchenyi tér feltárásainak feldolgozása 2015 óta zajlik a Lendület – Középkori Magyar Gazdaságtörténet kutatócsoport keretei között.⁴ A lelőhely 1998–1999. évi ásatásai során bukkantak rá a tér kelet-északkeleti részén egy nagyméretű, betöltött pincére, melynek kőfalait az alapokig kisedték (13. objektum, 1. kép) (SZÖNYI & TOMKA 2002, 207–208). A korábbi, 1968–1969. évi munkálatok során ilyen jelentős, római kornál későbbi maradványok nem kerültek elő, s nem is számítottak ilyesmire, ezért az ásatásvezetők, Szőnyi Eszter és Tomka Péter megvizsgálták a területre vonatkozó kora újkori forrásokat. Ezek közül úgy tűnt, Evlia Cselebi 1664-ben készült leírásának egy részlete tökéletesen illik az épületre: „*A német palota előtt egy tágas tér van s ott van egy pokolmélységű börtön (...) A börtön mellett egy mesterséges kút van, hol kerekékel, a nélkül, hogy az ember a vödörhöz nyúlna, a vizet felhúzzák*” (EVLIA 1908, 143). A főtéren talált pince mellett ugyanis valóban előkerült egy mély, gondosan épített, középkori eredetű kút (BÍRÓ *et al.* 2010, 46).

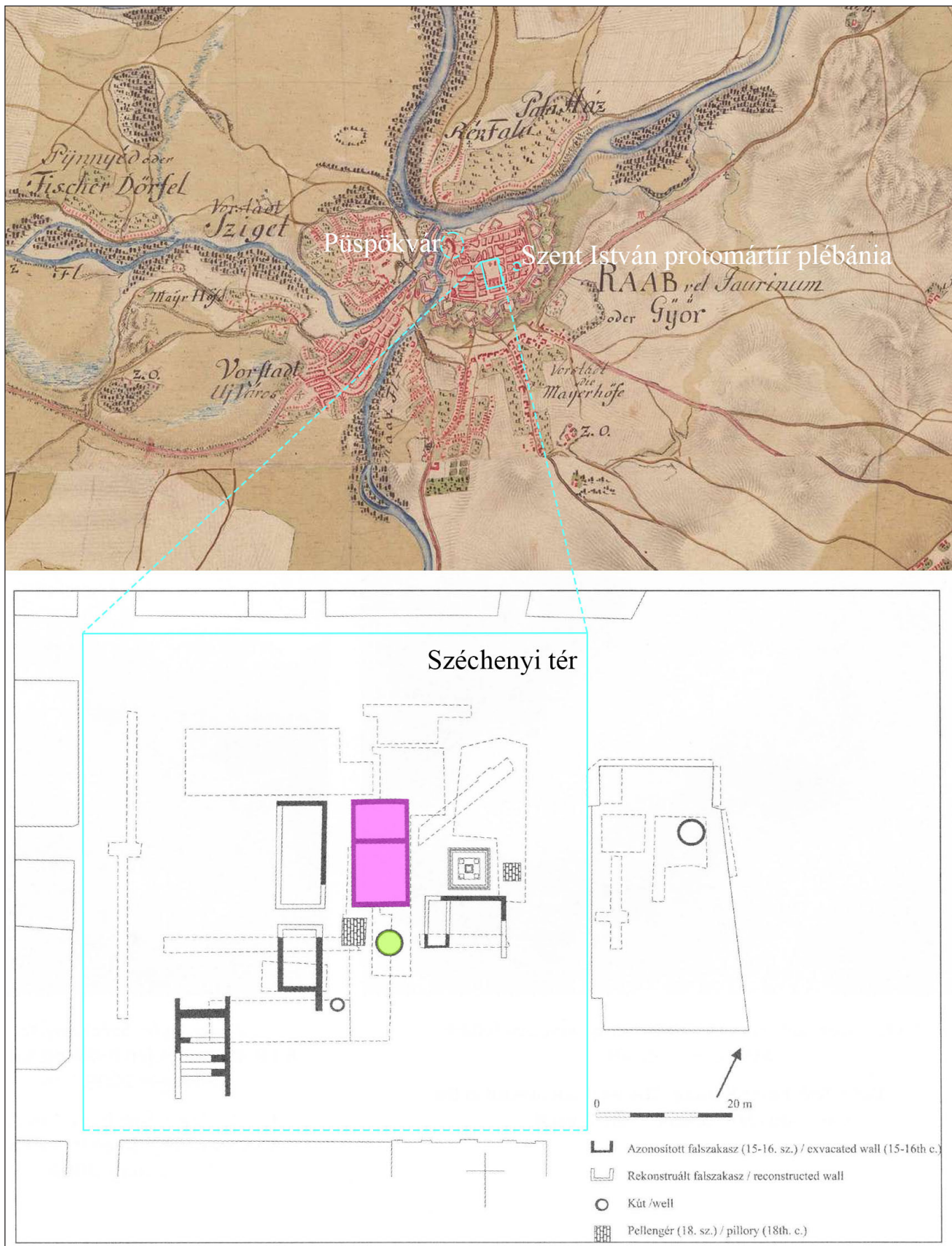
Az épület ettől kezdve a „török börtön” nevet viselte az ásatási dokumentációkban, bár a 2008–2009-es feltárások során kiderült, hogy a Széchenyi téren valójában számos épület állt a középkor végére-kora újkor kezdetére (BÍRÓ *et al.* 2010, 44–45). A szóban forgó pince egyik betöltési rétegéből (KE 19, 2. kép) 2008-ban előkerült kék-fehér mintás, fajansz-szerű, láthatóan nem helyi eredetű edénytöredék mégis meg erősíteni látszott a hipotézist, s azt „török kerámia” megnevezéssel is csomagolták el.

¹ MKH BTK, Régészeti Intézet; email: nadai.zsobia@abtk.hun-ren.hu

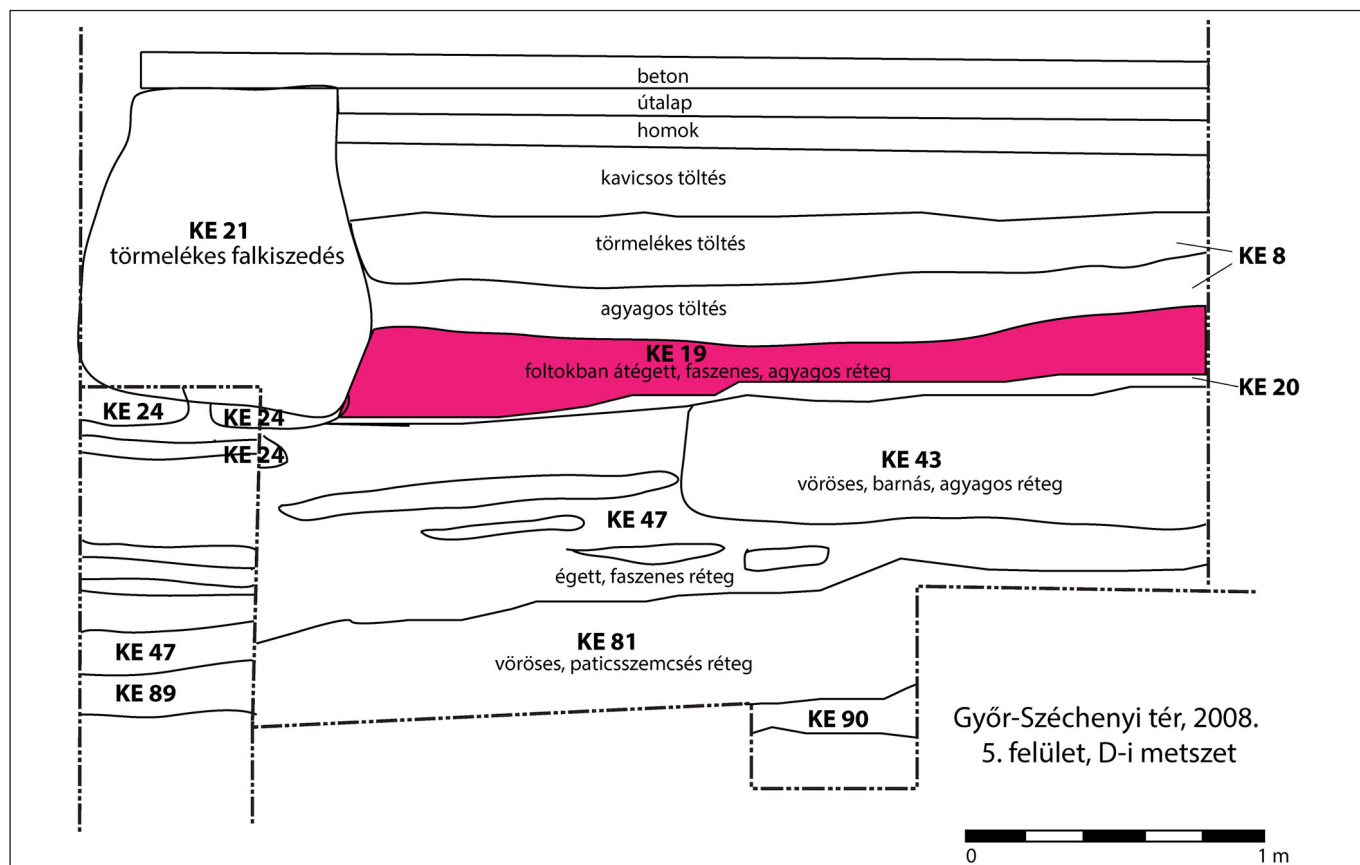
² MKH BTK, Régészeti Intézet; email: kollath.agnes@abtk.hun-ren.hu

³ MKH BTK, Régészeti Intézet; email: kovacs.bianka@abtk.hun-ren.hu

⁴ Bölcsészettudományi Kutatóközpont „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport (LP2015-4/2015).

1. kép. Győr, Széchenyi tér elhelyezkedése az első katonai felmérésen. A tér feltárási alaprajzán rózsaszínnel jelölve a középkori pince (13. objektum, korábban „török börtön”; maps.arcanum.com és BIRÓ et al. 2010, 51, 8. kép alapján, Nádai Zsófia)

2. kép. A középkori pince, 13. objektum déli metszetrajza. A színezett, 19-es kutatási egységből került elő a manisei kerámiatöredék (az ásatási rajzot Kolláth Ágnes digitalizálta)

Amikor 2022-ben a BTK Régészeti Intézetében megkezdtek a pincebetöltésből kikerült leletanyag feldolgozását, már a házikerámiánál szembeötlő volt egyrészt a hódoltsági típusok teljes hiánya – amit elvileg magyarázhatott volna a győri török uralom rövidsége (1594–1598) – másrészt pedig az anyag korai jellegzetességei, melyek semmilyen módon nem korreláltak Evlia 17. század utolsó harmadában született leírásával, amikor a börtönt még használták.

A pince betöltésében összességében a kisebb arányú római és Árpád-kori kerámia mellett a késő középkori kerámiaanyag volt meghatározó. Ezen belül a töredékek többsége a 15–16. századra keltezhető, melyek jórészt vörös színű, gyorskorongolt, mázatlan fazekakhoz, illetve kancsókhöz, korsókhöz, poharakhoz tartoztak. A vörös kerámiák túlsúlya a korszakban más környékbeli lelőhelyeken is megfigyelhető (TOMKA 2011, 335; TAKÁCS 2021). Az anyagban ezenkívül korabeli szürke, grafitos kerámia és kevés fehér, sárgás-fehér színű edénytöredék is jelentkezett. A mázas kerámiák a majolikát tartalmazó és az annál mélyebben fekvő rétegekből szinte teljesen hiányoztak, a jellegzetes mázas, kora újkori-újkori kerámia csak a legfelső rétegekben volt domináns. Ez alapján úgy véljük, hogy a pincét már a 16. század folyamán nagyrészt feltöltötték, így nagy valószínűség szerint nem azonosítható a 17. században használt börtönnel.

A MANISESI MAJOLIKA: PÁRHUZAMOK, MŰHELY ÉS KELTEZÉS

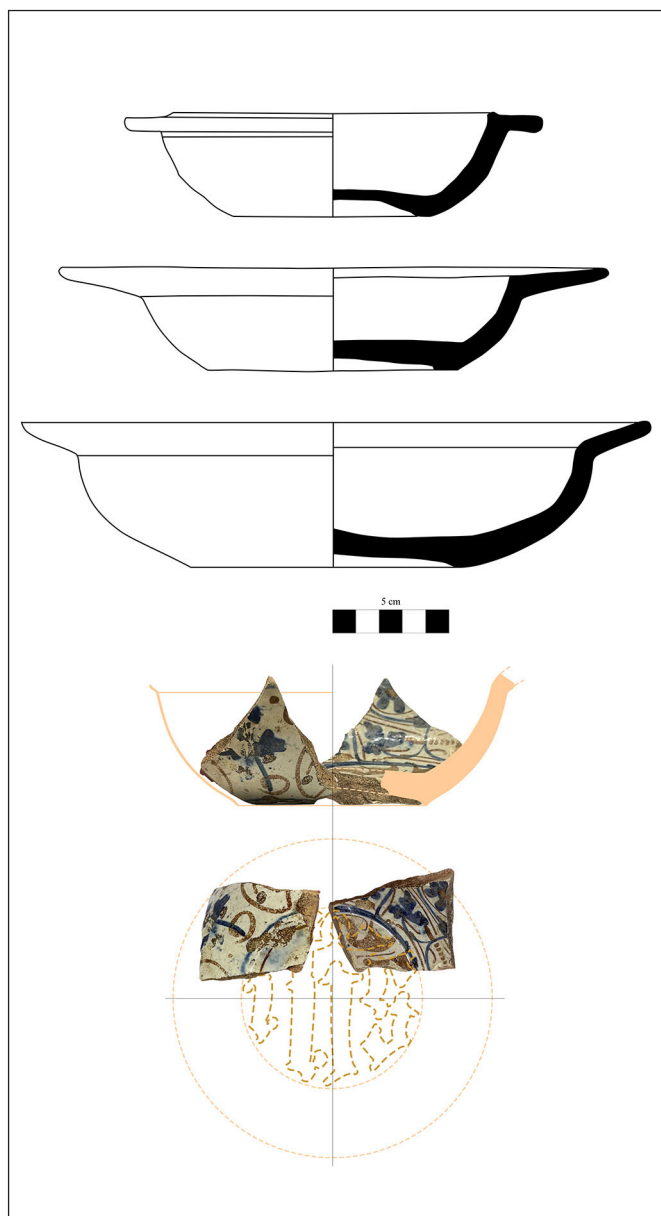
Mindennek tudatában újra szemügyre véve a kék-fehér kerámiatöredéket (3. kép), immár egyértelművé vált, hogy annak eredetét nem az Oszmán Birodalomban kell keresnünk. Bár ornamentikus díszítése keleties hagyományokra utal, színvilága inkább a nyugati majolikatermékekéhez hasonlít. A töredék anyaghasználatát makroszkópikus megfigyelés alapján azonban különböztetjük az itáliai fehér ónmázas majolikákétól.

A töredék rózsaszínes anyagú, kívül-belül finom szemcséjű, fehér agyagbevonattal, azaz engobe-bal fedett. Ezen kék és fémesen fénylő narancssárgás-barna lüszteres, festett díszítés látható, melyre átlátszó mázat tettek. A lüszter a francia *lustre* (fény, csillogás jelentésű) szóból ered. A fémes fénylést külön-

böző oxidok vagy nemesfémek hozzáadásával és az edényre égetésével érték el (BALLA 2008, 173). A különböző lüszterek receptúrája egyedi összetételű, a kerámia égetése több fázisban történik, s saját készítési eljárását minden kerámiaműhely gondosan őrizte. A magyar olvasók számára a lüszter a Zsolnay porcelángyár a 19. század végén bemutatott eoizinmázás kerámiáiról lehet ismerős.

Töredékünk jellegzetes kék levélmintája minden kétséget kizáróan beazonosítható volt gyűjteményi anyagokban, s így kiderült, hogy a töredék egy az Ibériai-félszigeten, a Valencia melletti Manises-ben készült,⁵ lüszteres technikával díszített majolika-edényhez tartozott. Pontos párhuzamai közül a Metropolitan Museum gyűjteményében található laposabb tál⁶ az 1430–1460-as évekre, a mélyebb tál⁷ pedig az 1440–1460-as évekre datálható. A Louvre-i hasonló levélmotívumos, IHS feliratos tál⁸ valamivel fiatalabb, 1450–1500 közé keltezett. A British Museum is őriz több 1430 és 1450 között készült, hasonló díszítésű tálát.⁹ A Victoria and Albert Museum IHS feliratos tála,¹⁰ mely formájában, méretében és díszítésében is a legközelebb áll a tárgyalt töredékhez, 1430 és 1470 között készült.

A magyarországi régészeti anyagban egy darab manisesi edény töredékét ismerjük eddig, mely egy nagyobb méretű, lapos tányér forma.¹¹ Gerevich László ásatásából, a Budai Királyi Vár területéről származik, a Nagydudvar 4. rétegéből (vagy belső udvar, mely az I. szárazárkon belül található) a Kápolna melletti 4/A rétegből (Kovács Eszter leírása, lásd BALLA 2008, 81–82, 2.9 *Tál töredéke*); formája alapján a 15. század második felére keltezhető. Gyűjteményes anyagból az Iparművészeti Múzeum őriz további egy töredéket,¹² melynek felületi díszítése, mázazása erősen lepattogzott, a 15. századra keltezett (Szántó Iván leírása; BALLA 2008, 48, 1.10 *Tál töredéke*).

3. kép. A győri piactéren előkerült IHS feliratos ibériai majolikátál. Felül tál, escudillo (LERMA ALEGRIA 1989, grupo plato, familia B, typo 3b után), középen tányér forma (LERMA ALEGRIA 1989, grupo plato, familia B, typo 3) alul nagy tányér forma (LERMA ALEGRIA 1989, grupo plato, familia B, typo 3a után készítette Nádai Zsófia)

⁵ Manises ma Valencia városának közigazgatási területébe esik, de a középkorban önálló kézművestelepülés volt, akárcsak a mellette található Paterna (LLIBRER ESCRIG 2014, 213).

⁶ MET ltsz. 56.171.103; (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/471765> Utolsó megtekintés: 2023.09.28.)

⁷ MET ltsz. 56.171.77; (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/471746> Utolsó megtekintés: 2023.09.28.)

⁸ Louvre ltsz. OA 1434; (<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010118101>) Utolsó megtekintés: 2023.09.28.)

⁹ British Museum ltsz. G.524, G.569, G.571, G.572; (https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_G-572 Utolsó megtekintés: 2023.09.28.)

¹⁰ V&A Museum Ceramic Collection ltsz. C.2046-1910; (<https://collections.vam.ac.uk/item/O161791/bowl-unknown/> Utolsó megtekintés: 2023.09.28.)

¹¹ Budapesti Történeli Múzeum, ltsz. 51.1591.

¹² Iparművészeti Múzeum, ltsz. 9895 és 6670.

Manises településének Barri d'Obradors negyede az írásos források alapján a 13–14. század fordulója óta fontos központja volt az ibériai kerámiakészítésnek, termékei a 20. század első feléig meghatározóak voltak, a mai napig több műhely működik itt. Az 1990-es években középkori eredetének régészeti nyoma is előkerült: egy, a 14. század első felétől a 16. század második feléig működő kerámiakészítő műhelyt tártak itt fel (ALGARRA PRADO & BERROCAL RUIZ 1993, 869).

A műhelyfeltárással a késztermékek datálása mellett készítméstechnikai információkat is nyertek: a rottott darabok alapján az edények két égetési fázison estek át. Az engobe-ot és a díszítést a jobb tapadást biztosítva már az első előtt az edényre festették, a második égetés során pedig az ónmázát égették rá, így a máz, a festés és az engobe összeolvadt az edény testével, a kobaltkék festékanyag pedig megszínezte a mázat. A kínai porcelánok készítésénél is ezt a díszítési, mázazási és égetési eljárást követték (COLL CONESA 2010, 13), szemben a majolikák korábbi, mór hagyományokat követő készítmény eljárással, ahol először a homokos anyagú, fehér ónmázalás edényt kiégették, s az agyagba beivódó ónmázra került a festett díszítés és az átlátszó máz (SZÁNTÓ 2008, 43). Ez azt jelenti, hogy a manisesi műhelyek engobe-os alapú majolikagyártása technológiailag egy köztes állomás a 13–14. századi itáliai technika¹³ és a mór előzményei között.

A következő évtizedekben a kézművesnegyedben további feltárásokra került sor, s az előkerült leletanyag stilisztikai és anyagvizsgálatai alapján pontosították a kronológiát, négy fő csoportra osztva a lüszterezett edényeket (4. kép) (REQUENA DÍEZ *et al.* 2019, 116–117). A legkorábbi kék festésű, lüszterezett edénytípus mintái andalúziai mór eredetűek (Malaga stílusú valenciai lüszter, 4/1. korai LVMDA és 4/2. késői LVMDE), a 13–14. század fordulójától a század közepéig datálhatóak (COLL CONESA 2010, 15–16). A lüszter-technológiát alkalmazó műhelyek a *reconquista* után a városban maradt, a keresztény hatalomhoz alkalmazkodó muszlimokhoz, azaz a *mudéjarokhoz* kapcsolódtak (LLIBRER ESCRIG 2014, 217). A 14. század második felétől a század végéig keltezhető típust (4/3. Pula csoport, LVDP¹⁴) már exportra is gyártották a műhelyek (COLL CONESA 2010, 16). A 15. századra keltezhetőek a legfejlettebb, klasszikus valenciai kék díszítésű lüszteredények (4. LVDAC). Ezen belül három stílusvariáció volt jellemző: a század első felében egy iszlám mintákat (4/4.1. LVDACM) és egy gótikus motívumokat (4/4.2. LVDACG) mutató stílus, melyek a század második felétől egyre aprólékosabbá váltak, a század utolsó negyedére kialakítva az ezüstműves stílust (4/4.3. LVDCO) (COLL CONESA 2010, 16–17).

1. korai LVMDA

2. késői LVMDE

3. LVDP

4.1. LVDACM

4.2. LVDACG

4.3. LVDCO

4. kép. A manisesi lüszterárúk típusai. Malaga stílusú valenciai lüszter: 1. korai LVMDA és 2. késői LVMDE; 3. Pula csoport, LVDP; 4. Klasszikus csoport: LVDAC; klasszikus csoport mór stílusa: 4.1. LVDACM; klasszikus csoport gótikus stílusa: 4.2. LVDACG; klasszikus csoport ezüstműves stílusa: 4.3. LVDCO. (COLL CONESA 2010, 15–17).

¹³ Itáliában az engobe-os edényt zsengelő égetés után vonták be ónmázzal, festették és – esetlegesen átlátszó ólommal – kiégették (SZÁNTÓ 2008, 52).

¹⁴ A Pula típus a sardíniai Pula városára utal (Capo di Pula, Pula; COLL CONESA 2010, 16).

A Győrben talált töredék a gótikus stílusba sorolható (4.2. LVDACG), mely jellemzően tál, tányér és kisebb mennyiségben kancsó formákat tartalmaz. A tárgyalt edény a tipológiai rendszerekbe pontosan nem besorolható, mivel teljes profilja nem ismert, kihajló peremének széle letört. Az öblös edény funkció szerint a tányérok vagy tálak (*plato*, *escudilla*) csoportjába, a talpgyűrű nélküli, homorú aljú altípusba tartozik (LERMA ALEGRIA 1989, grupo plato, familia B, typo 3; LERMA *et al.* 1986, 189, plato V, escudillo VI). Mint az ábrán is láthatjuk, ezeket az altípusokat csak a perem szélessége különbözteti meg egymástól (3. kép). Az eddigi kutatások alapján ezek az öblösebb tálak és tányérok a 15. század első negyedében jelentek meg, s csak a század második felétől jellemzőek a kevésbé tagolt a profilúak: a laposabb, a sinc¹⁵ nélküli, vagy azok a tányérok, ahol a sincet csak korongolt bordaként alakították ki (LERMA *et al.* 1986, 191, Fig. 5 és 203, Fig. 16).

A tálak és tányérok tondójában általában Ave Maria, IHS Krisztus monogram vagy pedig nemesi címer, a megrendelő címere található; mely körül növényi arabeszknek futnak: földitök-, petrezselyem-, borostyánlevelek, pontokból álló virágok, páfrányok, koronák, töviskoronák, íjak, dió, fél narancs motívumokkal (COLL CONESA 2010, 16). Esetünkben a földitökleveles és pontozettákból álló ornamentális mintarendszer közepén a formai és díszítésbeli párhuzamok¹⁶ alapján IHS felirat lehetett, mely összességében az 1430–1450-es évek közé datálja a töredéket (5–7. képek).

5. kép. Manisesi kerámiatál a Louvre gyűjteményéből.
(ltsz. Louvre OA 1223, átmérő 45, 5 cm;
<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010097791>)

6. kép. Manisesi kerámiatál a Metropolitan Museum gyűjteményéből (ltsz. MET 56.171.77
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/471746>)

¹⁵ A sinc a tálak teste és pereme közötti törés.

¹⁶ British Museum ltsz. G.572; Louvre ltsz. OA 1223; MET ltsz. 56.171.77; V&A Museum Ceramic Collection ltsz. C.2046-1910.

7. kép. Manisesi kerámiatál a Victoria and Albert Museumból. (Itsz: V&A C.2046-1910; <https://collections.vam.ac.uk/item/O161791/bowl-unknown/>)

A stilisztikai alapon nyert megállapításokat terveink szerint anyagvizsgálattal fogjuk pontosítani, ugyanis a festés és a mázazás összetétele az eddigi feltárási és laboratóriumi vizsgálati eredmények alapján szintén korhatározó.

KÉZMŰVESEK, KERESKEDŐK, MEGRENDELŐK

A 14. századtól kezdve több helyi forrás is tanúskodik a manisesi mesterek megbízáshoz kötött vándorlásáról, illetve a termékek távolsági kereskedelméről. Például 1362-ből ismert egy szerződés, mely szerint Juan Albalat és Pascasio Martín, manisesi csempe- és lüszterkészítő mesterek Avignonban kaptak munkát, hogy kék, fehér, zöld és lila színű festett és mázas csempéken dolgozzanak (OSMA 1923, 9–10, 94.95). Francisco Eixemenes 1483. évi „*Regimeni de la cosa pública*” című munkájában a kimagasló presztízsű vásárlói körre mutat rá: „*A manisesi lüszteráru szépsége olyan mesterien festett, hogy a pápa, a bíborosok és a világ fejedelmei különös kegyelettel keresték fel*” (OSMA 1923, 11). A század végétől a Datini kereskedőtársaság Valencia kikötőjéből számos hajónyi lüszteráru rakományt szállított észak-itáliai városokba (WILSON 2013, 8–9). 1444-ben és 1458-ban Johan Almurci (vagy Murci) a források szerint V. Alfonz király¹⁷ megbízására 44300 darab „*de obra de Manises*” csempét készített itáliai rezidenciái, azaz az új nápolyi vára és a gaetai vára számára¹⁸ (OSMA 1923, 54, 137–138).

Hogyan lehetett képes Manises kézművestelepülése ekkora mennyiségű és ilyen minőségű megrendelés ellátására? A válasz, Manises és Paterna települések termelését és gazdasági berendezkedését vizsgálva, a 15. századra kialakult hierarchikus berendezkedésben keresendő. Ez megnyilvánult egyrészt a munkafolyamatok felosztásában és összehangolásában, másrészt a termelés és kereskedelem tökével rendelkező közvetítők széles hálózatán keresztül történő irányításában, melyet nem kötöttek a céhes rendszer szabályai (LLIBRER ESCRIG 2014, 238–239). Amint a fentiekből is látható, termékeik e fejlett protoindusztriális berendezkedésből eredő magas minőségüknek és a jól szervezett logisztikának köszönhetően Európa számos uralkodói és nemesi udvarába eljutottak, a manisesi majolika felbukkanása a győri főtéren azonban mindenképpen megelő volt.

¹⁷ Aragóniában V. Alfonz, Nápolyban I. Alfonz néven király.

¹⁸ Érdekes adalék, hogy V. Alfonz aragóniai király Aragóniai Beatrix nagyapja volt, azaz Corvin Mátyás hitvese a nápolyi udvarban ibériai majolikacsempék között nőtt fel.

IMPORTTÁRGYAK A TÉREN: KERESKEDELEM VAGY AJÁNDÉK?

Hogy hogyan kerülhetett a Széchenyi térre? Talán egy jómódú, világot járt kereskedő hozta magával? Annak ellenére ugyanis, hogy a mai Széchenyi tér az Árpád-kor végétől már biztosan az egykor pezsgő piacairól ismert Győr egyik fő kereskedelmi színtere volt (KOLLÁTH & TOMKA 2017, 563), az eddig feldolgozott leletanyagban ennek rendkívül kevés nyoma mutatkozik. A pince betöltéséből (melyről immár bebizonyosodott, hogy nem volt azonos az Evlia által leírt börtönnel) a majolika töredéken kívül néhány lošticei, illetve ausztriai (vagy morvaországi) eredetű szürke színű, pecsételt pohár (KOVÁCS 2021, 272) apró darabjai, valamint grafitos és grafitot nem tartalmazó ún. osztrák fazekak és kancsók kerültek elő. A tér más részeiről eddig egy lošticei pohár csekély töredékei, illetve az Árpád-kor időszakából néhány, valószínűleg osztrák területekről érkezett darab ismertek (KOLLÁTH & TOMKA 2017, 569 6. kép; HERBST, KOLLÁTH & TOMKA 2017, 304, Fig. 8, 305). Az importkerámia e viszonylagos szegényessége összefüggésben állhat azzal, hogy a 15. század elejétől a város kereskedelmi jelentősége visszaesett, mivel a püspök és a káptalan birtokába került (HORVÁTH 2006, 13–15).

Vagy lehetséges, hogy egy követ ajándéka volt? A budai leletanyag feldolgozása során az keleti importtárgyak esetében Holl Imre vetette fel azt a lehetőséget (a kínai porcelánokra vonatkozóan), hogy a különlegesen egyedi darabok az Oszmán Birodalom hódítása előtti megjelenése követjárásokkal, ajándékozással hozhatók összefüggésbe (HOLL 2005, 131–133). Tehát az edény Győrbe kerülésének a másik útja a diplomáciai ajándékozás lehetett. A korszakban a Magyar Királyság két prominens uralkodója törekedett katonai-, diplomáciai- és házasságpolitikával nagyhatalmi pozícióra: Luxemburgi Zsigmond és I. Mátyás. Zsigmond a konstanzi zsinat előkészítéseként 1415-ben maga is járt az Aragóniai korona területéhez tartozó Perpignanban,¹⁹ ahol XIII. Benedek pápával, majd I. Ferdinánd aragóniai királlyal tárgyalt.²⁰ Mind a tárgyalást megelőzően, mind azt követően 1417-ig a két királyság uralkodói (1416-tól V. Alfonz) többször is követet váltottak, s az aragóniai király ezek során Valenciában is tartózkodott (ÁLDÁSY 1927, 47). Kisebb szünet után, 1426 és 1433 között, a pápa és firenzei-velencei liga ellenében, Milánó támogatására követhető nyomon V. Alfonz és Zsigmond között rendszeres követváltás (ÁLDÁSY 1927, 108–115). Jelen tudásunk szerint az edény készítése legkorábban az 1430-as évekre tehető, s bár kevésbé valószínű, de lehetséges, hogy a követek közbenjárásával már Zsigmond uralkodásának idején a Magyar Királyság területére került.

A törökökkel folytatott csatái nyomán Hunyadi János is kapcsolatban állt V. Alfonzzal²¹ (ÁLDÁSY 1927, 117–118), de az igazán intenzív nápolyi és spanyol diplomáciai összeköttetést fia, Mátyás király alakította ki. Ennek eredménye V. Alfonz természetes fia, I. Ferdinánd nápolyi és szicíliai király leányával, Aragóniai Beatrixszal kötött házassága volt. Az 1476. december 22-én tartott menyegzőt megelőzően 1474-től tárgyalták Mátyás követei Nápolyban a házassági szerződés részleteit (MARTÍ 2017, 493, 504–517). Az esküvő a királyi pár megajándékozása, valamint a résztvevők szolgálatainak megköszönése, lojalitásuk megerősítése és a király pompájának hirdetése szempontjából fontos esemény volt, s a fennmaradt inventáriumok²² alapján bizonyos szinten az ajándékok újraelosztásával is járt (PASTRNAK 2023, 820–821).

¹⁹ Ma Franciaország az Ibériai-félszigethez közel eső déli részén található.

²⁰ V. Alfonz apja, Aragóniai Beatrix dédapja.

²¹ V. Alfonz aragóniai király 1442-től a Nápolyi Királyságot is megszerezte.

²² Pastrnak közöl két inventáriumot a Milánói Városi Levéltárból (Milan, Archivio di Stato), melyek közül az első Mátyás Beatrixnak adott ajándékait, a második pedig Beatrix az esküvőn megjelent rokonainak, valamint itáliai nemeseknek és előjáróknak a királyi pár által adott ajándékokat sorolja fel. Sokatmondó az első leltár végén olvasható: „nem is említve a sok más hasonlóan magas minőségű és értékű dolgot” (PASTRNAK 2023, 823–825). Mátyás Beatrix számára az esküvőre adott ajándékai közül esetünkben egy inventárium tétel fontos: a 800 darabos, fehér étkészlet(?). A részlet Pastrnak olasz átiratban „Otto piatti grandi da vivande bianchi, che sonno pezi s(ent)o viii de peso de libr(i) circa vii c(ento), che per l'arzeno oro et magistero vagliono ducati viii m(ille) o piu.” Pastrnak angol fordításában: „Eight big white food platters that consist of eight hundred pieces (?), which weight roughly seven hundred pounds, which for silver, gold and skill have a value of eight thousand ducats or more.” (PASTRNAK 2023, 824). Magyarul „Nyolc nagy, fehér tálaló tányér, mely nyolcszáz darabból (?) áll, hétszáz font súlyú, ami aranyban, esüstben hatóságilag nyolcezer vagy még annál is több dukátot ér.” Bár a leltár itt nem egyértelmű, de feltételezhetően majolikaedényekről szól, melyeket az esküvőn használhattak. A győri edény azonban aligha része ennek a készletnek.

A nápolyi udvar a fentebbi példa alapján már V. Alfonz idejében is fontos megrendelője volt a manisesi műhelyeknek, s bár Alfonzot követően az aragóniai és a nápolyi királyság már nem tartozott egy korona alá, Nápolyban hozzáférhetőek lehettek a műhely termékei, így az edény akár valamelyik résztvevő nászajándéka is lehetett a párnak. Majolikaedény vagy edénykészlet ajándékozása az alkalomból nem volt szokatlan. A kutatás a Pesaróban készült, Mátyás és Beatrix címeres Corvin-tálakat Constanzo Sforza és Aragónai Kamilla nászajándékának tekinti. Beatrix a reneszánsz művészet és műveltség támogatójaként a majolikaművesség kedvelője volt: Ceasre Valentini, ferrarai követ Beatrix húgának, Eleonóranak azt tanácsolta, hogy küldjön faenzai agyagmunkákat, mert azoknak a királyné jobban örvend, mint ha ezüstből valók lennének (BALLA 2008, 16–18, 28).

A korabeli szokásoknak megfelelően az uralkodó bőkezűségét széles körben terjesztendő, a megjelentek nem távoztak üres kézzel, akár a teljes nászajándék elosztásának árán. Rangjuknak megfelelően a királytól és/vagy a királynétól kaptak ajándékot: alacsonyabb rangú résztvevők egy-egy serleget vagy kupát, esetlegesen érmekkel megtöltve (PASTRNAK 2023, 819–820; 825). A Jézus monogramos edény egyházi személyt feltételez, mind az adó, mind a kapó fél oldaláról – a dinasztikus kapcsolatok elemzése nyomán minden bizonnyal a királyi pár közvetítésével. A hipotézist a másik ásatásból előkerült töredék Budavári palotai előkerülése is erősíti. Győr suburbiumát ekkor a káptalan és a püspök birtokolta, utóbbiak közül Nagylucesei Dóczy Orbán (SCHÖNHERR 1898, 66) és Bakócz Tamás (CSAPODI 1983, 59) is a reneszánsz pártolójaként ismert.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Áldásy, A. (1927). *Zsigmond király és Spanyolország*. MTA Székfoglaló értekezés, Budapest.

Algarra Prado, V. M. & Berrocal Ruiz, P. (1993). El taller de cerámicas bajomedievales de la c/. València, no 25, de Manises: espacios y producción. *Actas del IV. Congreso de Arqueología Medieval Española*, Vol. III, Asociación Española de Arqueología Medieval, Diputación Provincial de Alicante, Alicante, 869–877.

Balla, G. (szerk.) (2008). *Beatrix hozománya: az itáliai majolikaművészet és Mátyás király udvara. Kiállítási katalógus*. Budapest.

Bíró, Sz., Molnár, A., Szőnyi, E. & Tomka, P. (2010). Régészeti kutatások a győri Széchenyi téren (2008–2009). *Régészeti Kutatások Magyarországon 2009*, 39–52.

Coll Conesa, J. (2010). Cobalt blue in medieval ceramic production in the Valencian workshops Manises, Paterna and Valencia, Spain. *Medieval Ceramics* 31 (2009), 11–24.

Csapodi, Cs. (1983). Bakócz Tamás, a humanista. *Irodalomtörténeti közlemények* 87:1–3, 59–66.

Evlia (1908). *Evlia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai. 1664–1666*. Fordította Karácson Imre. Budapest.

Herbst, A., Kolláth, Á. & Tomka, G. (2017). Beneath the Marketplaces. Árpadian Age (10th–13th century) settlement traces from the city centres of Pápa and Győr, Western Hungary. *Dissertationes Archaeologicae* 3/5, 287–342.

Holl, I. (2005). *Fundkomplexe des 15–17. Jahrhunderts aus dem Burghaus von Buda*. *Varia Archaeologica Hungarica* 17, Budapest.

Horváth, R. (2006). Győr város hatóságának középkori oklevelei. *Győri Tanulmányok – Tudományos Szemle* 28, 13–28.

Nádai Zsófia – Kolláth Ágnes – Kovács Bianka Gina • Egy különleges ibériai majolikatöredék a győri piactérről

- Kolláth, Á. & Tomka, G. (2017). A győri Széchenyi tér topográfiája. Az Árpád-kortól a kora újkor kezdetéig. In Kádas, I. & Weisz, B. (szerk.), *Hatalom, adó, jog. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest, 551–570.
- Kolláth, Á. & Tomka, G. (2021). Győr és külvárosai a középkorban a régészeti kutatások tükrében. In Horváth, R. (szerk.), *Győr története I. A kezdetektől 1447-ig*. Győr: Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Központ, 85–109.
- Kovács, B. G. (2021). Late medieval ceramics with stamped decoration in Central Transdanubia. *Antaeus* 37, 249–282.
- Lerma Alegría, J. V. (1989). Tipología de la loza decorada de Paterna/Manises. *Archivo de prehistoria levantina* 19, 411–427.
- Lerma, J., Martí, J., Pascual, J., Paz, M., Escribá, F. & Mesquida, M. (1986). *Sistematización de la loza gótico-mudéjar de Paterna/Manises. La cerámica medieval nel Mediterraneo Occidentale*. Atti del III Congresso Internazionale organizzato dal Dipartimento di Archeologia e Storia delle Arti dell'Università degli Studi di Siena e dal Museo delle Ceramiche di Faenza (Siena-Faenza), 183–203.
- Llibrer Escrig, A. (2014). Relaciones protoindustriales en la producción cerámica. Manises y Paterna en la segunda mitad del siglo XV. *Medievalismo* 24, 213–239.
- Martí, T. (2017), Oklevelek Aragóniai Beatrix hagyatékából: Magyar vonatkozású források a spanyol katonai lovagrendek iratanyagában. *Történelmi Szemle* 59/3, 491–523.
- Osma, G. J. de (1923), *Los maestros alfareros de Manises, Paterna y Valencia: contratos y ordenanzas de los siglos XIV, XV y XVI*. Madrid.
- Pastrnak, P. (2023). Mechanics of Royal Generosity: The Gifts from the Wedding of King Matthias Corvinus and Beatrice of Aragon (1476). *Speculum* 98/3, 802–825.
- Requena Díez, R., Josep Pérez Camps, J. & Coll Conesa, I. H. U. (2019). Espai Arqueològic dels Obradors de Manises, una proposta para su declaración como Bien de Relevancia Local. Reflexiones sobre la cerámica: presente, pasado y futuro. Actas del XXI Congreso de la Asociación de Ceramología celebrado en el Museu del Disseny de Barcelona, del 4 al 6 de diciembre de 2018. *Asociación de Ceramología / Museu del Disseny de Barcelona* 2019, 113–125.
- Schönherr, Gy. (1898). Nagylúcsei Orbán czímerlevele 1480-ból. *Turul* 16, 66–68.
- Szántó, I. (2008). A majolikaművészet eredete és központjai a 15. századi Itáliában. Ónmázás kerámia a Közel-Keleten. In Balla, G. (szerk.), *Beatrix hozománya: az itáliai majolikaművészet és Mátyás király udvara. Kiállítási katalógus*. Budapest, 43–51.
- Szőnyi, E. & Tomka, P. (2002). Győr, Széchenyi tér. *Régészeti Kutatások Magyarországon 1999*, 206–208.
- Takács, M. (2021). Egy mezővárosi fazekasműhely nyomai. Késő középkori kancsóegyüttes Győrszentmártonból (The traces of a pottery workshop in a market-town – A group of late mediaeval jugs from Győrszentmárton). *Collectanea Sancti Martini – A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője* 9, 129–149.

Nádai Zsófia – Kolláth Ágnes – Kovács Bianka Gina • Egy különleges ibériai majolikatöredék a győri piactérről

Tomka, G. (2011). Beszámoló az Árpás és Mórchida határában végzett 1998 tavaszán végzett régészeti megfigyelésekről (Report on the archaeological observations at Árpás and Mórchida in the spring of 1998). *Arrabona* 49/1, 323–358.

Wilson, T. (2013) The Impact of Hispano-Moresque Imports in Fifteenth-century Florence. *Bulletin of the Detroit Institute of Arts* 87/1, 8–13.